

ANDRZEJ NAPIÓRKOWSKI OSPPE, *Teologie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016, ss. 448.

Na rynku wydawniczym pojawiła się niedawno nowa publikacja o. prof. Andrzeja Napiórkowskiego, zatytułowana *Teologie XX i XXI wieku*. Autor, kierownik Katedry Eklezjologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, dokonał w niej interesującej prezentacji trzydziestu nurtów teologicznych, które w obecnym i minionym wieku powstały jako owoc głębokiej i odważnej refleksji wielu znakomitych teologów chrześcijańskich reprezentujących różne wyznania, ośrodki akademickie oraz kontynenty.

W monografii znajdujemy omówienie neoscholastyki XIX/XX wieku z uwzględnieniem polskich przedstawicieli neotomizmu (M.I. Morawskiego, F. Gabryła) i lubelskiej szkoły filozoficznej (S. Kamińskiego, S. Swieżawskiego, M.A. Krapca), opis poszczególnych nurtów modernizmu i reakcji Urzędu Nauczycielskiego Kościoła na kryzys modernistyczny oraz prezentację różnych form teologii hermeneutycznej zarówno w wersji protestanckiej, jak i katolickiej. Ponadto książka zawiera zarys myśli twórców teologii dialektycznej (K. Bartha, E. Brunnera, R. Bultmanna, F. Gogartena), przedstawia główne idee teologów dowartościowujących kategorię historii (O. Cullmanna J. Daniélou, W. Pannenberg, W. Kaspera), ukazuje specyfikę francuskich szkół teologicznych Saulchoir i Fourvière oraz rozmaitych typów teologii, takich jak teologia nadziei, procesu, objawienia, piękna, kultury, sekularyzacji, doświadczenia, religii. Autor monografii w przystępny sposób przybliży czytelnikowi również istotę latynoamerykańskiej teologii wyzwolenia, europejskiej teologii politycznej oraz różne oblicza teologii feministycznej, wskazując na społeczny, kulturowy i geograficzny kontekst tych nurtów. Dość szeroko została w książce zaprezentowana teologia transcendentna Karla Rahnera oraz myśl teologiczna Józefa Ratzingera/Benedykta XVI. Nie zabrakło w niej też miejsca dla ukazania znaczenia nadziei w świetle luteranckiej teologii krzyża w ujęciu P. Tillicha i J. Moltmanna.

Warto docenić fakt, że wśród wielu kierunków teologicznych o. Napiórkowski dostrzega i krótko opisuje fenomen tzw. czarnej teologii (*black theology*), która nie utożsamia się z „teologią afrykańską”, lecz stanowi swoisty wyraz sprzeciwu wobec rasizmu i krzywd wyrządzonych czarnoskórym mieszkańcom obu Ameryk oraz południowej Afryki. Znacznie więcej miejsca Autor poświęca teologii personalistycznej, nie poprzestając na samej definicji personalizmu, lecz syntetycznie prezentując jego liczne odmiany: amerykańską, francuską, niemiecką i polską (K. Wojtyła/Jan Paweł II, W. Granat, Cz. Bartnik).

Na szczególną uwagę zasługuje oddzielny rozdział dotyczący polskiej teologii wolności. W kontekście istniejącego dziś w świecie dość dużego zainteresowania problematyką wolności ukazanie oryginalnych w tej dziedzinie poglądów wybitnych

polskich kardynałów, filozofów, teologów, poetów i duszpasterzy ludzi pracy (S. Wyżyńskiego, J. Tischnera, F. Blachnickiego, Cz. Miłosza, Z. Herberta, J. Popiełuszki) stanowi ważny wkład w popularyzację rodzimej myśli, wyrastającej w znacznej mierze z doświadczenia ruchu społecznego „Solidarność”.

Czytelnik, zainteresowany współczesną teologią prawosławną, zapewne chętnie sięgnie do XXVII. rozdziału recenzowanej monografii, w którym znajdzie nie tylko klarowne wyjaśnienie istoty sporu o onomatodoksję, lecz również najbardziej inspirujące poglądy teologów reprezentujących nurt zwany neopalamizmem (m.in. W. Łoski, P. Evdokimov, O. Clément, J. Zizioulas, K. Ware, R. Kozłowski). Książka autorstwa o. Napiórkowskiego wychodzi w pewnej mierze naprzeciw osobom zainteresowanym teologią uprawianą w Azji i Afryce, która w Polsce pozostaje jeszcze wciąż mało znana. Krakowski Profesor opisuje nie tylko historyczne początki teologii na Czarnym Łądzie, lecz także przybliży czytelnikowi główne tematy teologiczne, wskazując przede wszystkim na wartości rdzennej kultury, żywe poczucie wspólnotowości, duże znaczenie pojęcia przodka w afrykańskiej interpretacji Chrystusa oraz wrażliwość na aspekty socjalne, polityczne i feministyczne.

Omawiając zróżnicowaną kulturowo i religijnie azjatycką rzeczywistość, prof. Napiórkowski zwraca uwagę na zjawisko usamodzielniania się tamtejszej teologii, które polega na długim procesie przechodzenia od dorobku europejskich i amerykańskich teologów zainteresowanych problematyką Azji do twórczości samodzielnych rodowitych Azjatów, uwzględniających w swoich opracowaniach zarówno objawiony depozyt wiary, jak i kultury oraz tradycje swoich krajów. Przykładem nowatorskich ujęć, respektujących lokalny kontekst społeczny, religijny i kulturowy, są między innymi teologiczne publikacje takich jezuitów, jak S. Rayan, A. de Mello, M. Amaladoss czy A. Pieris. Wszyscy oni, choć w różnym stylu, postulują konieczność poszukiwania azjatyckiego sposobu wyrażenia tożsamości Chrystusa w perspektywie dialogu międzyreligijnego. Uwzględniając mentalność azjatycką, uczestnicy specjalnego Synodu Biskupów poświęconego Azji z 1998 roku zaproponowali nowe tytuły chryztologiczne, które łącząc biblijną tradycję z dalekowschodnim sposobem myślenia ukazują Chrystusa jako „Mistrza Mądrości”, „Wyzwoliciele”, „Przewodnika Duchowego”, „Oświeconego” i „Współczującego”.

Ostatnim nurtem teologicznym, opisanym w recenzowanej książce, jest ekoteologia, która koncentruje się nie tylko na relacjach Bóg–człowiek, lecz w świetle Objawienia chrześcijańskiego dowartościowuje również znaczenie związku człowieka ze środowiskiem naturalnym dotkniętym w ostatnich dekadach gigantyczną degradacją. Poszerza ona zakres tradycyjnej topiki teologicznej, umieszczając w jej systemie nowe źródło poznawcze, jakim jest ekologia. W rozdziale poświęconym ekoteologii zostały wyraźnie przedstawione cztery zasadnicze zadania stojące przed tym nowym kierunkiem teologicznym. Są nimi: kształtowanie w ludziach nowej świadomości ekologicznej, budzenie poczucia odpowiedzialności za ludzką aktywność, ekumeniczna troska o integralność stworzenia oraz proponowane przez papieża Franciszka „nawrócenie ekologiczne”. W zakończeniu monografii Autor podjął refleksję nad nowymi drogami teologii, sugerując, że dynamiczny jej rozwój nie powinien zmierzać do negacji wcześniejszych osiągnięć, lecz służyć poszukiwaniu wiarygodnej chrześcijańskiej odpowiedzi na palące problemy współczesnego świata (łamanie praw człowieka, dyskryminacja kobiet, wyzysk ekonomiczny, głód, wojny).

Recenzowana książka stanowi cenną publikację ukazującą w kompetentny, dojrzały i zarazem syntetyczny sposób ogromne bogactwo i różnorodność nurtów w teologii XX i XXI wieku. Zarówno jej struktura, jak i treść zdecydowanie przemawiają za tym, aby uznać ją za szczególnie wartościową pozycję z dziedziny historii teologii współczesnej. Łatwo zauważyć, że w dziedzinie tej nie mamy zbyt wielu opracowań polskich autorów i dlatego z satysfakcją trzeba stwierdzić, że monografia o. Napiórkowskiego wychodzi naprzeciw oczekiwaniom naszego środowiska teologicznego. W przeciwieństwie do opracowań zagranicznych, przeważnie pomijających dorobek polskich teologów, publikacja krakowskiego Profesora docenia ich wkład w rozwój myśli teologicznej, zwłaszcza w zakresie personalizmu, teologii Objawienia, teologii narodu, teologii kultury, teologii piękna i teologii nadziei (m.in. Cz. Bartnik, M. Ru-secki, A. Hlond, J. Szymik, W. Hryniewicz, J. Życiński). Z pewnością dzieło, napisane rzeczowo, odważnie i z dużym polotem, zyskałoby jeszcze bardziej na wartości, gdyby jego Autor zdecydował się umieścić choćby krótką informację o polskich przedstawicielach eklezjologii *communio*, mariologii ekumenicznej i teologii nauki.

Opiniowana książka została napisana jasnym i precyzyjnym językiem. Nie jest ona prostym zestawieniem „suchych” poglądów przedstawicieli rozmaitych nurtów teologicznych, lecz ukazuje ich genezę, istotę, społeczne i kościelne oddziaływanie oraz wpływ na myśl kolejnych pokoleń teologów. Jej lektura wymaga skupienia i znajomości fundamentalnych pojęć teologicznych, a także pewnej otwartości i zarazem dystansu w konfrontacji z niektórymi teologicznymi ujęciami o charakterze nieklasycznym lub nawet heterodoksyjnym. Publikacja nie poprzestaje na samym referowaniu poglądów różnych myślicieli, lecz zawiera także ważne treści oceniające, które pomagają czytelnikowi dostrzec zarówno mocne, jak i słabe strony prezentowanych projektów teologicznych.

Autor ma świadomość tego, że w monografii zostało pominiętych wiele nowych nurtów teologicznych, których opracowanie jest obecnie bardzo trudne, a czasem wręcz niemożliwe, ze względu na fakt, iż wciąż pozostają one *in statu fieri*. Zapewne czytelnik o żywej wyobraźni, wybiegającej ku najdalszym krańcom globu, byłby wdzięczny Autorowi za poświęcenie więcej miejsca na prezentację teologii latyno-amerykańskich, azjatyckich, afrykańskich czy australijskich, nawet kosztem rezygnacji z pewnych fragmentów monografii zawierających treści znacznie bardziej znane. Sądzę, że publikację o. Napiórkowskiego można określić mianem „naukowej busoli” pozwalającej na bardzo dobrą orientację w gąszczu licznych i czasami radykalnych propozycji teologicznych, których treść i/lub sposób ekspresji rodzą niekiedy poczucie zagubienia. W moim przekonaniu książka zasługuje na rekomendację i życzliwe przyjęcie, gdyż z całą pewnością inspiruje, ubogaca, zadziwia, a przede wszystkim zachęca do poznawania najnowszych nurtów teologicznych, które dla wielu z nas pozostają wciąż „terra incognita”.

Ks. Antoni Nadbrzeźny
Instytut Teologii Dogmatycznej KUL